

Kašučių senųjų laukų archeologiniai tyrinėjimai

Rėda Nemickienė

Straipsnyje pristatomi Kašučių senųjų laukų archeologiniai tyrinėjimai ir jų metu gauti rezultatai. Trumpai apžvelgiami ir senųjų laukų teritorijoje vykdytų palinologinių bei geocheminių tyrimų rezultatai, aprašomi aptikti akmenys su dubenėliais. Kašučių senuosius laukus atrado ir juos tirti 1980–1981 m. pradėjo archeologas mėgėjas Ignas Jablonskis. XXI a. pradžioje Vilniaus universiteto Archeologijos katedros iniciatyva vykdytas antrasis Kašučių senųjų laukų tyrimų etapas. Tarpdalykiniuose ir tarptautiniuose tyrimuose dalyvavo ir Tartu universiteto archeologai, vadovaujami Valterio Lango, Kretingos muziejaus archeologas Julius Kanarskas, kiti tyrinėtojai.

Reikšminiai žodžiai: Kašučių senieji laukai, akmenų krūsnis, pylimas, aptvaras, akmuo su dubenėliais.

The article introduces archaeological research of the Kašučiai fossil fields and its results. In addition, pollen analyses and geochemical examinations of the site are briefly described as well as cup marked stones discovered in the territory of the fossil field. Kašučiai fossil fields were discovered and investigated for the first time by amateur archaeologist Ignas Jablonskis at 1980–1981. The second stage of the research was initiated by the Department of Archaeology, Vilnius University and started at the very beginning of 21st century. Archaeologists from Tartu University, headed by Valter Lang, and Kretinga Museum, Julius Kanarskas and some other researchers took part in these international and multidisciplinary investigations.

Key words: Kašučiai fossil fields, cairn, baulk, enclosure, cup marked stone.

ĮVADAS

Šiaurės vakarinėje Lietuvos dalyje šiuo metu žinomos 23 vietos, kuriose yra išlikusių akmenų krūsnų ir pylimų – senųjų laukų liekanų. Pirmosios žinios apie šiuos objektus mus pasiekė iš Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus konservatoriaus Prano Baleniūno komandiruočių ataskaitų ir Valstybės archeologijos komisijos medžiagos. Dėl intensyvaus šių objektų naikinimo vykdant žemės reformą P. Baleniūnas 1939 ir 1940 m. žvalgė Pajūrio regiono archeologinius objektus ir aptiko bei užfiksavo daugiau kaip tūkstantį įvairaus dydžio „pilkapynų“. Vieni jų buvo tikrieji, o kiti – pilkapiais vadinamos akmenų krūsnys. Archeologinių žvalgymų ir tyrinėjimų metu tariamų pilkapynų (akmenų krūsnų) jis aptiko įvairiose dabartinių Kretingos ir Skuodo rajonų vietose. Antai, Voveraičiuose tokių objektų užfiksavo apie 150, Kurmaičiuose – apie 15 (Baleniūnas, 1939, p. 63). Daug jų surasta ir kitose minėtų rajonų vietovėse. Prieškarinėje archyvinėje medžiagoje minima 18 vietų, kuriose būta su senaisiais laukais susijusių objektų.

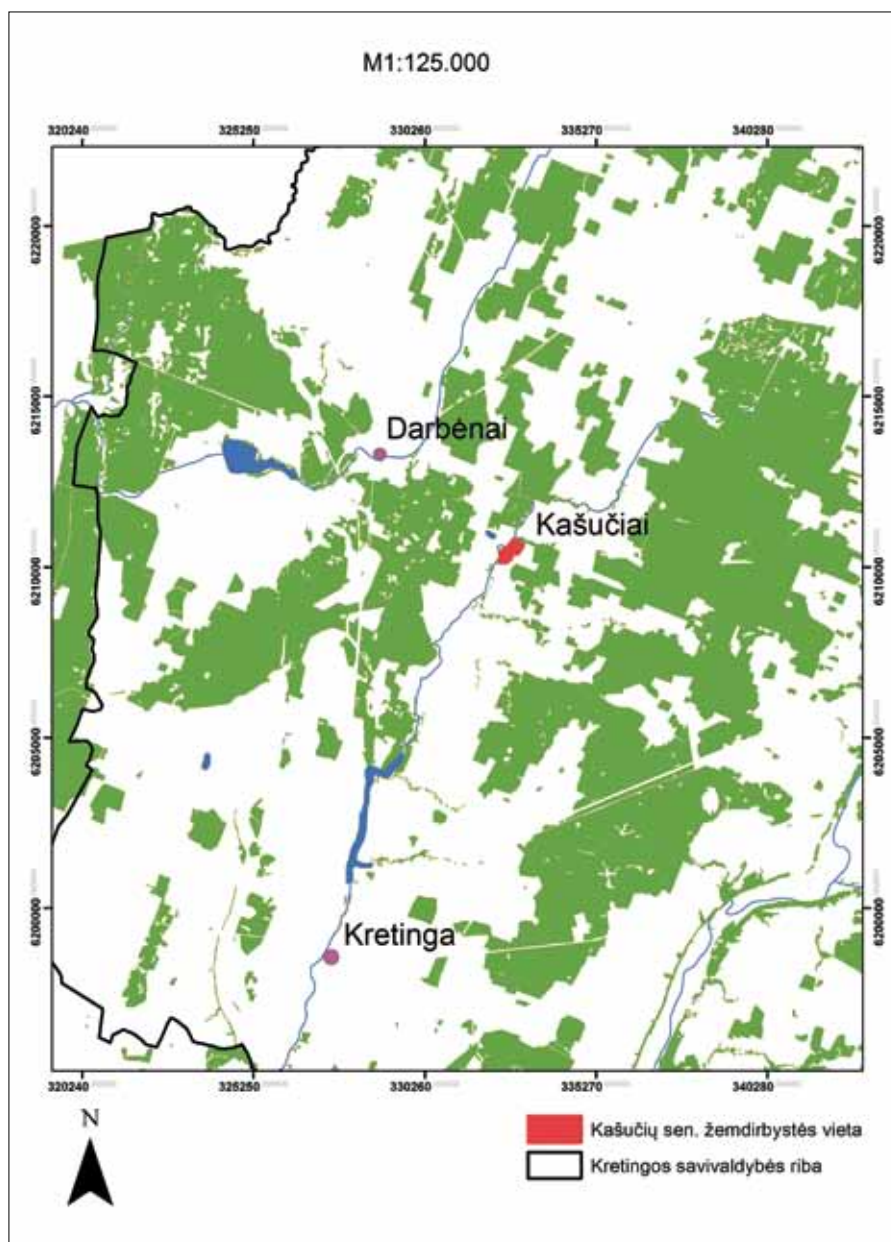
Didelį darbą žvalgant ir tyrinėjant akmenų krūsnis ir pylimus yra nuveikęs kraštotyrininkas inžinierius Ignas Jablonskis, kurio raginimu į Kretingos apskritį

ir buvo atsiųstas P. Baleniūnas. I. Jablonskis 1938 m. pamatavo Tauzų, 1940 m. Padvarių senuosius laukus. 1940 m. jis talkino P. Baleniūnui žvalgant ir tyrinėjant Tauzų kaime esančias akmenų krūsnis (Jablonskis, 1981, p. 4). Vėliau savarankiškai tyrinėjo akmenų krūsnis bei pylimus ir pirmasis iškėlė hipotezę, jog šie objektai yra susiję su žemdirbyste. Plačiausiai I. Jablonskio tyrinėti Kašučių senieji laukai. Tai – vienas iš geriausiai išlikusių ir vėliau daugiausia tyrinėtų šio tipo objektų. Iš viso Kašučių senuosiuose laukuose archeologiniai tyrimai, neskaitant žvalgymų, vyko šešis sezonus.

Šio straipsnio tikslas – pristatyti Kašučių senųjų laukų archeologinių tyrinėjimų rezultatus. Taip pat trumpai apžvelgti taikytus tyrimų metodus ir pateikti informaciją apie naujus senųjų laukų teritorijoje surastus objektus.

1. OBJEKTO PADĖTIS

Kašučių senieji laukai (u. k. 12304) yra Kašučių miške, apie 500 m į šiaurės rytus nuo tilto per Akmenos upę kelyje Darbėnai–Kūlupėnai, Akmenos upės kairiajame krante, į pietus ir pietryčius nuo Akmenos ir Vainiekupio upelių santakos esančioje apie 5 m aukščio

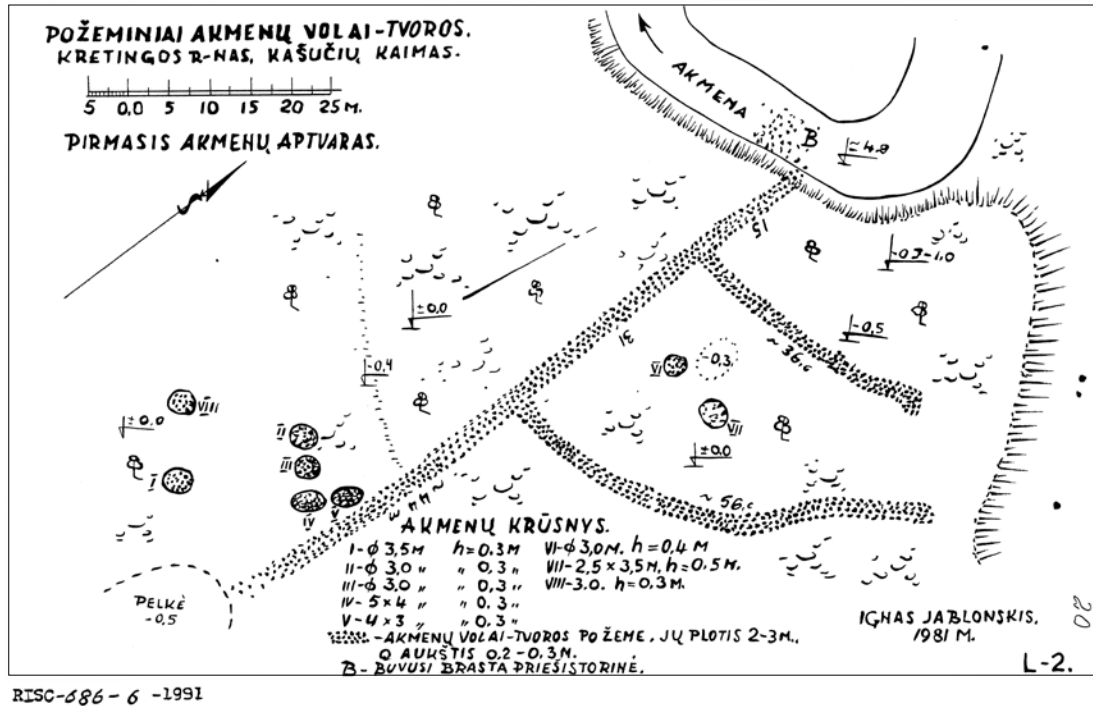
1 pav. Kašūčių senieji laukai. Sudarė I. Vaicekauskas

Fig. 1. Kašučiai fossil fields. Composed by I. Vaicekauskas

pakilumoje (1 pav.). Jos paviršius beveik lygus, šiek tiek žemėjantis vakarų ir pietvakarių kryptimi. Kašūčių senieji laukai užima apie 3,15 ha plotą. Ši ir kitoje upės pusėje esanti apie 2,9 ha dydžio Dubašių (u. k. 12303) senųjų laukų teritorija sudaro vieną kompleksą, kuris anksčiau yra buvęs dar didesnis, nes jam priklausė tarp ežero ir upės apie 18 ha dydžio plote buvę krūsnys ir aptvaras, kurie sunaikinti 1967–1968 m. (Kanarskas, 2002, p. 20). Senieji laukai ribojosi su Kašūčių geležies amžiaus kapinynu.

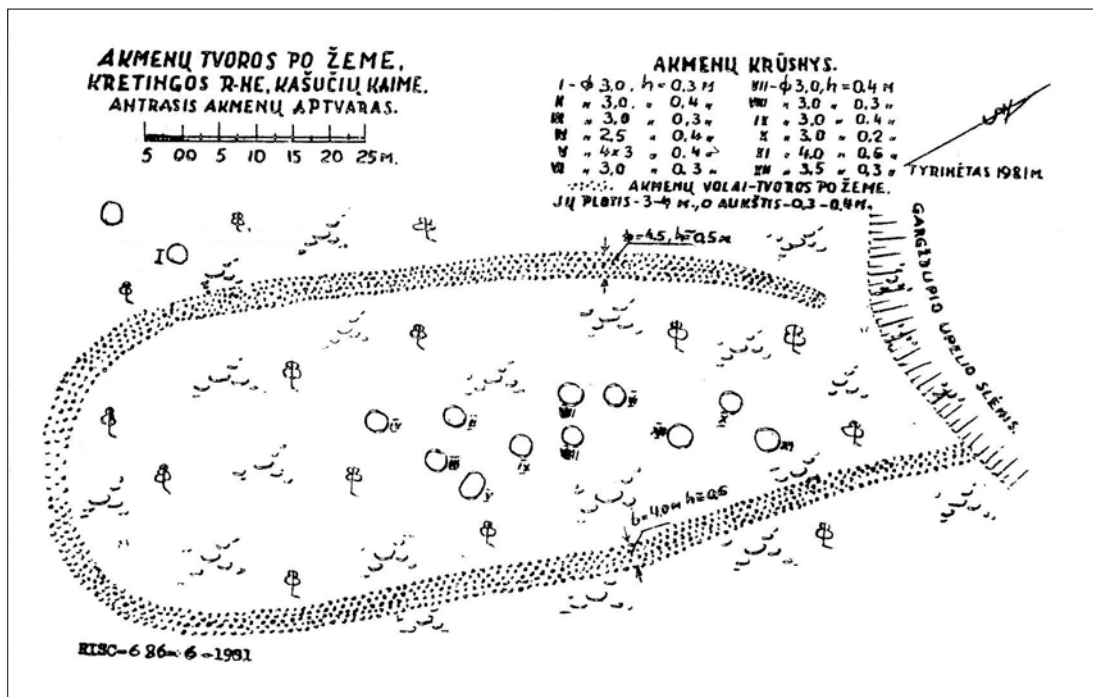
2. IGNO JABLONSKIO TYRINĖJIMAI

I. Jablonskis 1980 m. aptiko, o 1981 m. išmatavo Kašūčių akmenų krūsnis ir aptvarus (Jablonskis, 1981). Akmenų *aptvaro* terminą jis vartojo visiems besijungianties akmenų pylimams įvardyti. Tačiau šio straipsnio autorė ir kiti kartu dirbę kolegos *aptvaru* vadina ovalo ar kitokios formos konstrukciją, juosiančią tam tikro dydžio žemės plotą. Kašūčių senųjų laukų teritorijoje ir kitur yra išlikusių atskirų besijungiančių

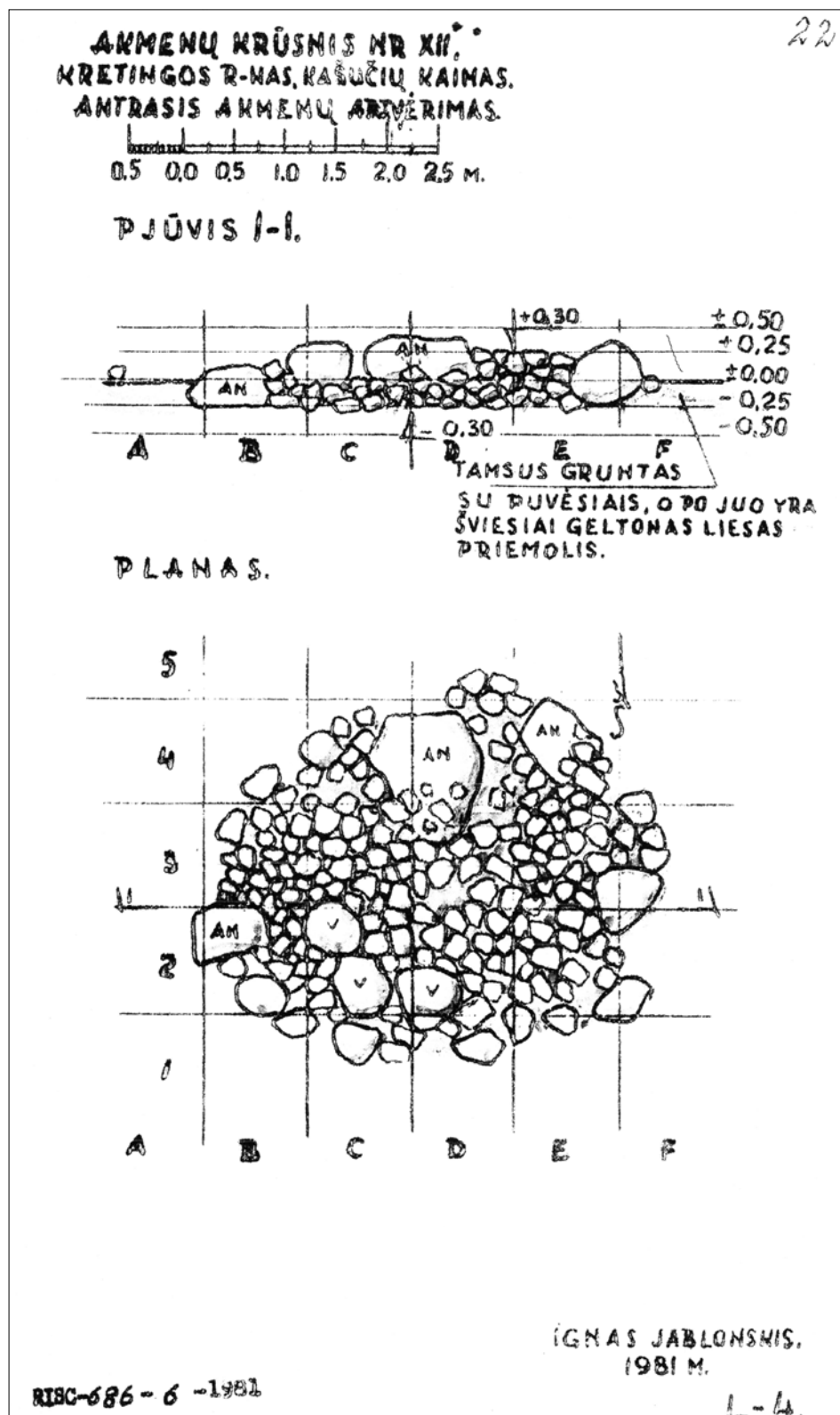
2 pav. Trijų tarpusavyje besijungiančių pylimų grupė (I. Jablonskio vadinama aptvaru Nr. 1). Pagal I. Jablonskį, 1981

Fig 2. The group of three interconnected baulks (According to I. Jablonskis enclosure No. 1). After I. Jablonskis, 1981

3 pav. Ovalo formos akmenų aptvaras (I. Jablonskio vadinamas aptvaru Nr. 2). Pagal I. Jablonskį, 1981

Fig. 3. The stone enclosure of oval form (According to I. Jablonskis encloser No. 2). After I. Jablonskis, 1981

4 pav. I. Jablonskio tyrinėtoms krūsnies planas. Pagal I. Jablonskį, 1981

Fig. 4. The scheme of clearance cairn investigated by I. Jablonskis. After I. Jablonskis, 1981

pylimų. Jiems apibūdinti aptvaro terminas nevartojamas. Tokios pylimų grupės šiame straipsnyje vadinamos pylimais. Apie Kašučius I. Jablonskis rašė, kad „priešistoriniais laikais čia būta akmeninių tvorų, kurios dabar yra iširusios ir dalinai patekusios po vėlna“ (Jablonskis, 1981, p. 9). Vieną trijų pylimų grupę I. Jablonskis pavadino aptvaru Nr. 1, kuris buvo apie 220 m į pietus nuo Akmenos ir Vaineikupio upelių santakos. Vienas, pagrindinis, pylimas buvo gana tiesus, apie 90 m ilgio, orientuotas beveik šiaurės–pietų kryptimi. Prie jo buvo prijungti dar du pylimai. Vienas jų, 36 m ilgio, prijungtas prie vakarinės pylimo dalies, o kitas, 56 m ilgio, yra 31 m atstumu į pietus nuo pirmojo pylimo (2 pav.). Į vakarus nuo šio pylimo pietinio galo I. Jablonskis fiksavo šešias apskritas ar pailgas 0,3 m aukščio ir apie 3 m skersmens akmenų krūsnis (Jablonskis, 1981, p. 10).

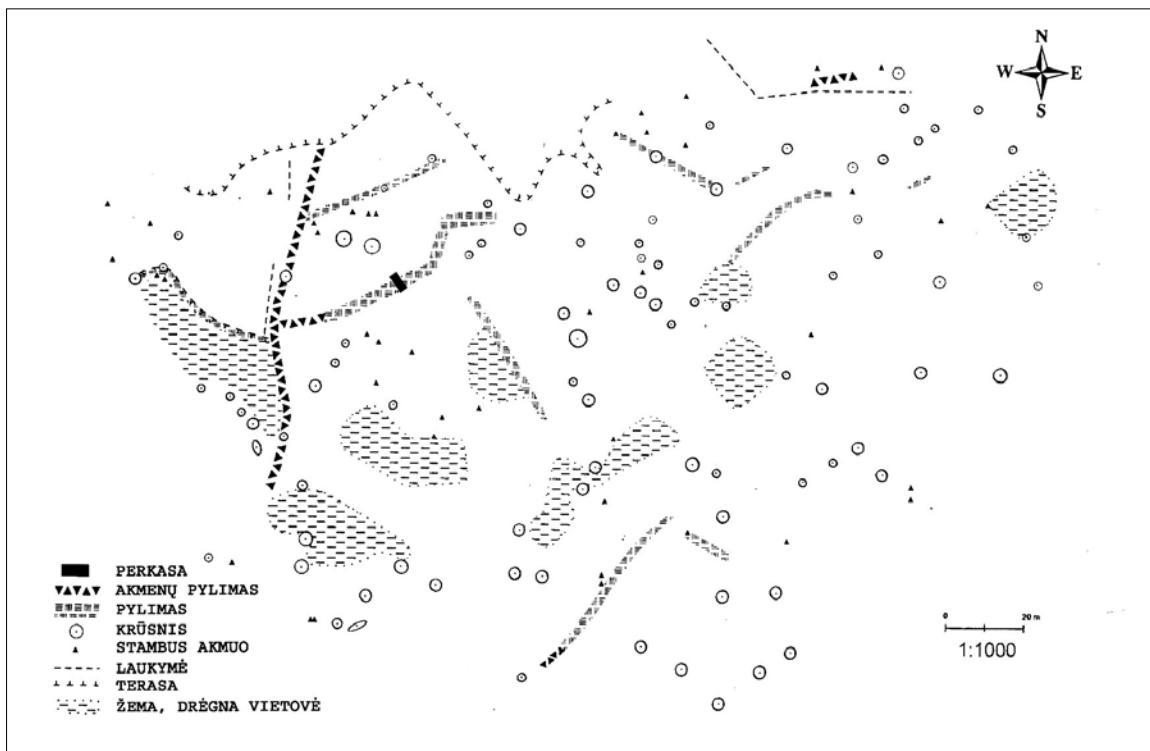
Kitas aptvaras, I. Jablonskio pavadintas aptvaru Nr. 2, buvo apie 100 m į šiaurės rytus nuo pirmosios pylimų grupės. Anot tyrinėtojo: „Priešistorinė akmenų tvora yra supusi apie 110 m ilgio ir 40 m pločio derlingo alksnyso žemės plotą [...]“ (Jablonskis, 1981, p. 11). Pylimo plotis buvo apie 3,0–4,5 m, aukštis nuo 0,3 m iki 0,5 m. Aptvaras galais rėmėsi į Vaineikupio upelio šlaitą. Aptvaro viduje fiksuota 11 įvairaus dydžio akmenų krūsnų, jų būta ir išorinėje aptvaro pusėje. I. Jablonskis rašė, kad „ypač jų daug yra miške, į rytus nuo aptvaro“ (Jablonskis, 1981, p. 11) (3 pav.). Aptvaro šiaurės rytiniame pakraštyje 1981 m. jis ištyrė vieną akmenų krūsnį. Tyrimų metu buvo padarytas jos pjūvis ir nustatyta, kad 0,35 m aukščio krūsnis sukrauta ant geltono priemolio iš įvairaus dydžio, daugiausia smulkių, nuo $6 \times 9 \times 12$ cm iki $12 \times 18 \times 25$ cm dydžio akmenų, sumestų tarp trijų nejudintų granito riedulių (4 pav.). Vienas jų gana didelis, $0,7 \times 1 \times 1,2$ m dydžio, kiti du – šiek tiek mažesni. Centrinėje krūsnies dalyje akmenys sukrauti trimis keturiais aukštais, o pakraščiuose – vienu ar dviem. Krūsnyje neradus jokių dirbinių, angliukų ar keramikos šukių, padaryta išvada, kad šie objektai tikrai ne pilkapiai (Jablonskis, 1981, p. 12). Kašucių akmenų krūsnies tyrimai ir kai kurie kiti duomenys, kaip antai Padvariuose rasta nevysiškai sudegusių virbų danga, suponavo teisingą šių objektų interpretaciją, kurią I. Jablonskis pateikė 1981 m. ataskaitoje: „Tirtosios krūsnies struktūra rodo, kad ji nėra gamtos darinys. Tai yra Priešistorinio žmogaus rankų darbo rezultatas. [...] Tai buvo padaryta

dar ankstyvosios lydiminės–daržinės žemdirbystės laikotarpyje, tuose pačiuose žemės ploteliuose sėjant daugelį kartų. Tai padaryta, greičiausiai, dar prieš panaudojant arimui jautį ir arklių, nes jų traukiamais padargais vargiai būtų buvę galima prasisukti pro tankiai sumestas akmenų krūsnis“ (Jablonskis, 1981, p. 13).

3. VILNIAUS UNIVERSITETO ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

I. Jablonskiui atlikus tyrimus, apie 20 metų šis objektas tarsi buvo pamirštas. XX ir XXI a. sandūroje Kašucių senųjų laukų archeologiniai žvalgymai vėl buvo atnaujinti – 1999 m. Vilniaus universiteto Archeologijos katedros dėstytojas dr. Algimantas Merkevičius suorganizavo mokomąją išvyką, skirtą įvairiems Kretingos rajone esantiems archeologiniams objektams apžiūrėti. Išvykoje dalyvavo ir Kretingos muziejaus Istorijos skyriaus vedėjas Julius Kanarskas (Merkevičius, Nemickienė, 2004, p. 190). Ekskursijos metu, be kitų archeologinių objektų, buvo žvalgyti ir Kašucių senieji laukai. 2000 m. rudenį šis objektas dar kartą buvo apžiūrėtas kartu su Tartu universiteto profesoriumi Valteriu Langu. Jis patvirtino, kad šios akmenų krūsnys ir pylimai yra sietini su senąja žemdirbyste. 2001 m. pavasarį Vilniaus ir Tartu universitetų bei Kretingos muziejaus archeologai pradėjo Kašucių senųjų laukų archeologinius tyrinėjimus. Dalis teritorijos buvo išmatuota, joje fiksuota 11 pylimų ir 89 akmenų krūsnys. Pylimai buvo apie 10–90 m ilgio, apie 2–7 m pločio, apie 0,15–0,40 m aukščio. Krūsnų skersmuo – apie 2–5 m, aukštis – apie 0,2–0,5 m (Merkevičius, Nemickienė, 2011, p. 27). Matuojant struktūras surastas I. Jablonskio fiksuotas vadinamasis aptvaras Nr. 1, sudarytas iš trijų tarpusavyje besijungiančių pylimų. Viename jų buvo padarytas pjūvis (5 m^2 dydžio) (5, 6 pav.). Tyrimais nustatyta, kad pylimo akmenys sumesti nesilaikant kokios nors iš anksto numatytos tvarkos. Viršutinėje jo dalyje surastos 4 sidabrinės 1622–1694 m. monetos (olandiški taleriai). Tyrimų metu nuo įžemio surinkti angliukai datuoti 5485 ± 85 m. pr. dab. (Kanarskas, 2002, p. 21).

Po penkerių metų Kašucių senųjų laukų tyrimai buvo tęsiami. 2006 m. Vilniaus universitetas kartu su Kretingos muziejumi ištyrė vieną akmenų krūsnį (centro koordinatės $x - 332807,2$, $y - 6210643,1$),

5 pav. 2001 m. pamatuota Kašučių senųjų laukų teritorijos dalis. Sudarė V. Langas

Fig. 5. The mapped area of Kašučiai fossil fields in 2001. Composed by V. Lang

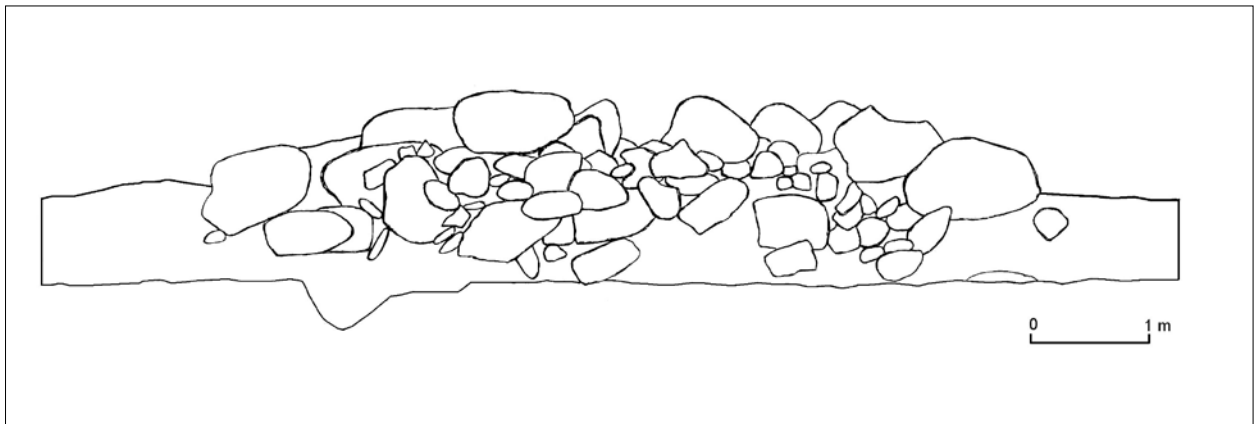
6 pav. Akmenų pylimo tyrimai 2001 m. A. Merkevičiaus nuotr.

Fig 6. The excavation of stone baulk in 2001. Photo: A. Merkevičius

7 pav. 2006 m. tyrinėtos krūsnies vaizdas nuvalius miškožemio sluoksnį. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 7. The view of investigated cairn in 2006, after removal of subsoil. Photo: R. Nemickienė

8 pav. 2006 m. tyrinėtos krūsnies pjūvis. J. Kanarsko brėž.

Fig. 8. Cross-section of clearance cairn, excavated in 2006. Composed by J. Kanarskas

esančią apie 25 m į pietus nuo Akmenos upės kranto šlaito viršaus, apie 13 m į šiaurės vakarus nuo 2001 m. tyrinėto pylimo (7 pav.). Tyrimų metu padarytas krūsnies pjūvis (8 pav.). Visiškai ištirta šiaurinė 11,52 m² dydžio dalis. Nustatyta, jog krūsnies skersmuo buvo 3,4 m, aukštis – nuo 0,50 iki 0,72 m, akmenys krauti

dviem–keturiais aukštais. Krūsnies išorinėje dalyje sudėti stambūs, apie 1,05 × 0,42 × 0,40 m, 0,70 × 0,44 × 0,40 m, 0,58 × 0,34 × 0,20 m dydžio akmenys tarsi sudaro vainiką, neleidžiantį išbyrėti smulkesniesiems. Tarp stambiųjų buvo primesta smulkesnių ir vidutinių – apie 0,25 × 0,16 × 0,10 m, 0,27 × 0,17 × 0,15 m

1 lentelė. ^{14}C tyrimų rezultatai (tyrimai atlikti Gamtos tyrimų centro radioizotopinių tyrimų laboratorijoje)**Table 1.** Results of ^{14}C (The research carried out in Radiocarbon Laboratory of Nature Research Centre)

Eil. Nr.	Registr. Nr.	Lab. indeksas, V-s-	Protokolo Nr.	Tyrimų objekto (mėginio) aprašymas	Tirta medžiaga	Benzeno kiekis, g	^{14}C aktyvumas, pMC	Amžius pagal ^{14}C , metai (BP)	Paklaida, metai (arba pMC) ($\pm 1\text{s}$)	Kalibruotas amžius*, metai $\pm 1\text{s}$ ir 2s intervalams (68,2 % ir 95,4 % tikimybės) (cal. AD ar BC) (naudoti pabraukta)
1	1109	2055	RTL 129	Kašučiai 2006, perkasa 3, krūsnis, gylis 50–55 cm. Rinkta po krūsnies akmenimis nuo gelsvo priemolio	Bendra organinė anglis	0,1914	82,0	1600	190	250–640 (68,2 %) AD 0–900 (95,4 %) AD
2	1427	2230	RTL 157	Kašučiai 2011, perkasa 4, krūsnis, gylis 35–72 cm. Rinkta po krūsnies akmenimis nuo gelsvo priemolio	Bendra organinė anglis	0,4317	84,83	1320	100	620–780 AD (60,8 %) 790–810 AD (5,5 %) 845–855 AD (1,9 %) 545–900 AD (92,3 %) 920–645 AD (3,1 %)
3	1765	2300	RTL 172	Kašučiai 2012, perkasa 6, gylis apie 60 cm. Rinkta po krūsnies akmenimis nuo gelsvo priemolio	Bendra organinė anglis	0,2802	72,92	2540	150	809–486 BC (62,3 %) 462–449 BC (2,1 %) 440–417 BC (3,8 %) 1012–356 BC (94,0 %) 286–233 BC (1,4 %)

2 lentelė. AMS ^{14}C tyrimų rezultatai (tyrimai atlikti Poznanės laboratorijoje)**Table 2.** Results of ^{14}C (the research carried out in Poznan Radiocarbon Laboratory)

Laboratorijos Nr.	^{14}C data, BP	Kontekstas
Poz-58319	1110 \pm 30	Ėminys paimtas 2013-07-20 iš krūsnies aplinkos (0,3 m į šiaurės vakarus nuo krūsnies); 0,98 m nuo vakarinės perkasos sienelės į rytus, 1,30 m į pietus nuo šiaurinės perkasos sienelės (kv. E2), gylis – 0,31 m, stambi medžio anglis
Poz-58320	1655 \pm 30	Ėminys paimtas 2013-07-20, iš krūsnies centrinės dalies; 2,17 m nuo šiaurinės perkasos sienelės, 1,60 m nuo rytinės perkasos sienelės (kv. B3), gylis – 0,37 m, smulki medžio anglis

9 pav. 2011 m. tyrinėtos krūsnies vaizdas nuvalius miškožemio sluoksnį. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 9. The view of cairn, excavated in 2006 after cleaning of subsoil. Photo: R. Nemickienė

dydžio akmenų. Krūsnis pradėta krauti ant geltono priemolio. Nuo jo viršaus, po krūsnies akmenimis rinkti angliukai ^{14}C tyrimams (Nemickienė, Merkevičius, Kanarskas, 2007, p. 431). Krūsnis datuota 250–640 m. (Nemickienė, 2013, p. 4) (žr. 1 lentelę).

2011 m. tyrimams buvo pasirinkta krūsnis (9 pav.) (centro koordinatės $x - 332807,2$, $y - 6210643,1$), esanti apie 200 m į rytus ir šiaurės rytus nuo 2001 ir 2006 m. tyrinėtų objektų, apie 5 m į vakarus nuo aptvaro pietvakarinio pakraščio (Nemickienė, Merkevičius, Kanarskas, 2012, p. 568). Ji – $5,65 \times 5,1$ m dydžio. Šių, kaip ir ankstesnių bei vėlesnių, tyrimų metu visiškai ištirta tik pusė krūsnies – $14,69 \text{ m}^2$ dydžio plotas. Nustatyta, kad krūsnis sukurta daugiausia iš vidutinio dydžio ir stambesnių akmenų (apie $0,55 \times 0,35 \times 0,30 \text{ m}$, $0,52 \times 0,32 \times 0,30 \text{ m}$, $0,50 \times 0,027 \times 0,17 \text{ m}$, $0,50 \times 0,33 \times 0,16 \text{ m}$). Stambūs akmenys gulėjo ižemyje ir koncentravosi krūsnies pakraščiuose, o jos viduje buvo primesta mažesnių (apie $0,23 \times 0,11 \times 0,12 \text{ m}$, $0,17 \times 0,17 \times 0,13 \text{ m}$) ir kiek stambesnių

akmenų (10 pav.). Ištirtoje krūsnies dalyje iš viso buvo apie 1 200 įvairaus dydžio akmenų. Krūsnis šiaurės vakarinėje dalyje – nuo 0,48 m iki 0,51 m, vidurinėje dalyje – nuo 0,59 m iki 0,64 m, pietrytinėje dalyje – nuo 0,54 m iki 0,63 m aukščio (Nemickienė, Merkevičius, Kanarskas, 2012, p. 569). Vidurinėje ir pietrytinėje krūsnies dalyse akmenys sukrauti trimis–penkiais aukštais, šiaurės vakarinėje – dviem trimis aukštais (Nemickienė, 2012, p. 9). Krūsnis ^{14}C metodu datuota 620–780 m. (angliukai rinkti nuo priemolio sluoksnio, buvusio po krūsnies akmenimis, viršaus) (Nemickienė, 2013, p. 5).

2012 m. tyrinėti du objektai – akmenų aptvaro pylimas (I. Jablonskio vadintas aptvaru Nr. 2) (centro koordinatės $x - 332819,5$, $y - 6210643,4$) ir akmenų krūsnis (centro koordinatės $x - 332841,6$, $y - 6210636,1$), esanti jo viduje. Prieš pradėdant tyrimus buvo patikslinti kai kurie iki tol turėti duomenys apie aptvarą ir jo viduje esančių krūsnų skaičių. Kaip minėta pirmiau, I. Jablonskio fiksuotas šio aptvaro dydis – $110 \times 40 \text{ m}$,

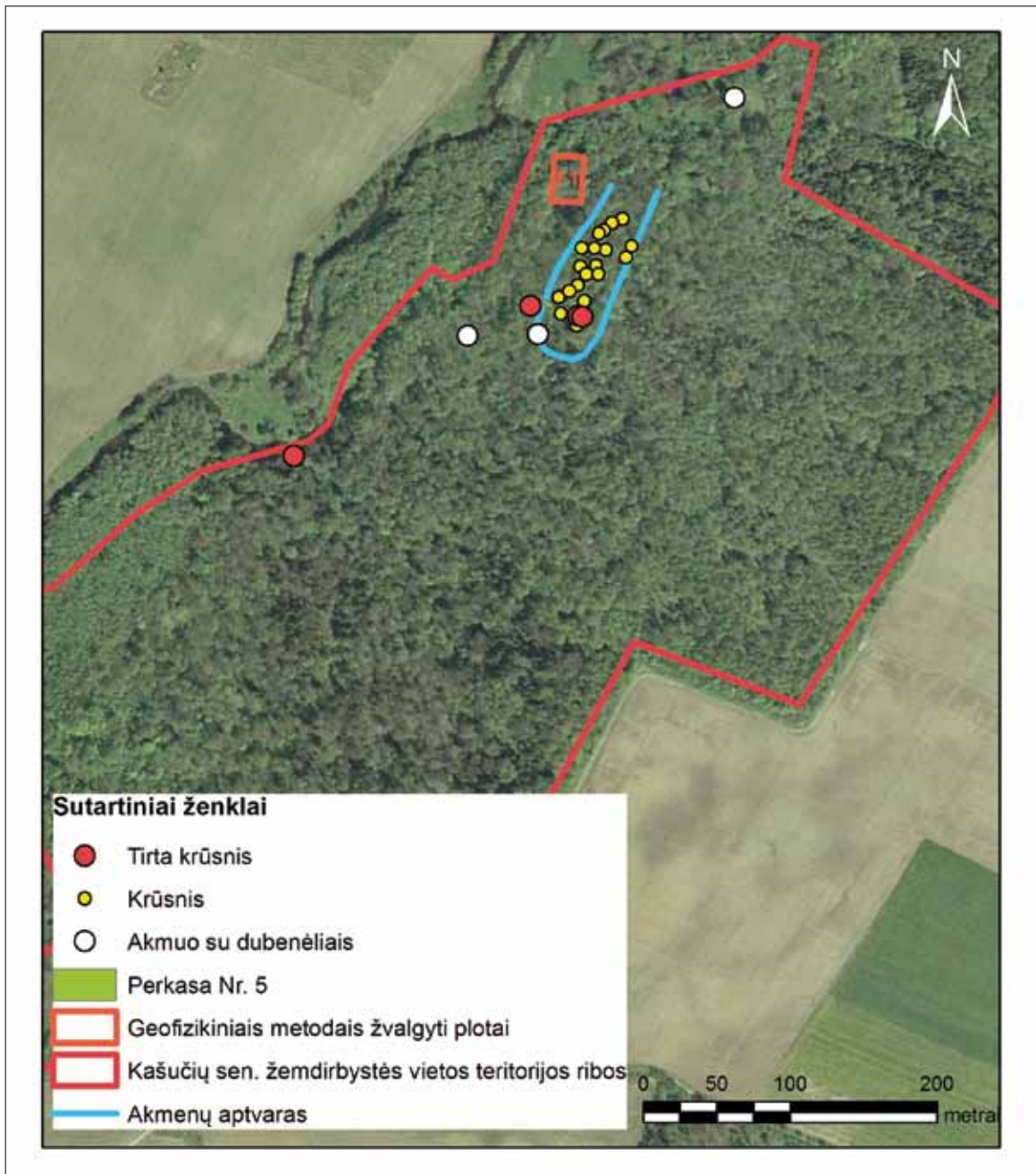
10 pav. 2011 m. tyrinėtos krūsnies pjūvis. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 10. Cross-section of clearance cairn excavated in 2011. Photo: R. Nemickienė

aptvaro viduje jis suskaičiavo 11 akmenų krūsnį. 2012 m. matuojant aptvarą (GPS imtuvu *TRIMBLE R6*) nustatyta jo dydis – 120×40 m, viduje fiksuota ne 11, o 21 krūsnis (Nemickienė, 2013, p. 5) (11 pav.).

Tyrimų metu skersai aptvaro pylimą, pietvakarinėje jo dalyje ištirta viena 24 m^2 dydžio perkasa. Ištyrus nustatyta, kad pylimas sukrautas iš vidutinių ($0,25 \times 0,15 \times 0,08$ m, $0,22 \times 0,16 \times 0,07$ m, $0,11 \times 0,08 \times 0,08$ m) ir stambesnių ($0,47 \times 0,30 \times 0,20$ m, $0,37 \times 0,37 \times 0,21$ m, $0,26 \times 0,34 \times 0,16$ m) akmenų. Jo pakraščiuose gana glaudžiai vienas šalia kito sudėti stambesnieji apie $1,00 \times 0,68 \times 0,35$ m, $0,34 \times 0,26 \times 0,16$ m, $0,51 \times 0,50 \times 0,20$ m dydžio akmenys. Pylimas buvo apie 4,5 m pločio, nuo 0,38 m iki 0,51 m aukščio. Vidinė jo pusė apie 0,50–0,63 m aukštesnė nei išorinė (Nemickienė, 2013, p. 12) (12 pav.). Pylimas sukrautas ant geltono priemolio. Aptvaro vidinėje dalyje tarp pylimo akmenų surastas akmeninis galąstuvus. Remiantis analogijomis su kitose šalyse

esančiais tokio tipo objektais galima daryti prielaidą, kad aptvaras galėjo būti skirtas gyvuliams apsaugoti ar religiniams ritualams. Gintis nuo išorės priešų nebuvo tinkamas, nes aukštesnė jo vidinė, o ne išorinė dalis. Aptvaro įrengimo laikas kol kas neaiškus, nes surinktų angliukų nepakako ^{14}C tyrimams atlikti. Aptvaro viduje ištirta viena akmenų krūsnis (centro koordinatės $x - 332841,6$, $y - 6210636,1$), buvusi apie 32 m į pietryčius nuo 2011 m. tyrinėtos krūsnies, apie 25 m į rytus ir pietryčius nuo aptvaro pietvakarinio krašto, jo pietinėje dalyje. Krūsnis – $3,40 \times 3,60$ m dydžio (13 pav.). Ji sukrauta iš gana glaudžiai vienas šalia kito sudėtų įvairaus dydžio akmenų. Ją, kaip ir kitas krūsnis, sudarė stambūs (apie $0,65 \times 0,45 \times 0,40$ m, $0,44 \times 0,25 \times 0,13$ m, $0,60 \times 0,25 \times 0,20$ m), vidutiniai ($0,11 \times 0,13 \times 0,7$ m, $0,19 \times 0,12 \times 0,10$ m), smulkūs ($0,12 \times 0,08 \times 0,05$ m, $0,09 \times 0,07 \times 0,06$ m) akmenys (Nemickienė, 2013, p. 9). Stambūs akmenys daugiausia buvo krūsnies pakraščiuose. Tyrimų metu padarytas jos pjūvis. Paaikšėjo, kad akmenys krauti

nuo vieno dviejų jos kraštuose iki penkių aukštų vidurinėje dalyje. Šioje dalyje krūsnis siekė iki 0,70 m aukščio, pakraščiuose – apie 0,43–0,52 m (14 pav.). Tarp akmenų buvo tamsiai rudas–juosvas priemolis. Krūsnis pradėta krauti ant gelsvo priemolio. Nuo jo viršutinės dalies, po krūsnies akmenimis surinkti angliukai ^{14}C metodu datuoti 809–486 m. pr. Kr. (Nemickienė *ir kt.*, 2013, p. 574).

12 pav. Akmenų aptvaro vaizdas. 2012 m. archeologiniai tyrimai. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 12. The view of enclosure. The archaeological excavation in 2012. Photo: R. Nemickienė

13 pav. 2012 m. tyrinėtos krūsnies vaizdas nuvalius miškožemio sluoksnį. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 13. The view of cairn excavated in 2012, after the cleaning of subsoil. Photo: R. Nemickienė

14 pav. 2012 m. kasinėtos krūsnies pjūvis. R. Nemickienės nuotr.

Fig. 14. Cross-section of clearance cairn, excavated in 2012. Photo: R. Nemickienė

koordinatės $x - 332841,2$, $y - 6210636,7$) buvo apie 2 m į pietvakarius nuo tirtos 2012 m., aptvaro pietinėje dalyje (15 pav.). Visiškai ištirtas $12,5 \text{ m}^2$ dydžio plotas. Ištyrus krūsnį nustatyta, kad ji buvo $5 \times 3,8 \text{ m}$ dydžio, nuo 0,49 m iki 0,62 m aukščio. Kraštuose akmenys sukrauti dviem aukštais, vidurinėje dalyje – keturiais penkiais. Tarp akmenų, kaip ir kitose iki tol tirtose krūsnyse, aptiktas tamsiai rudas–juosvas priemolis. Ši krūsnis pradėta krauti ant gelsvo priemolio. Ištirtoje krūsnies dalyje suskaičiuota apie 2 000 akmenų. Tyrimų metu paimti angliukų ėminiai. Du jų buvo nusiųsti Poznanės radiokarbono laboratorijai AMS ^{14}C datavimui. Iš krūsnies aplinkos nuo gelsvo priemolio viršaus paimtas stambus angliukas datuotas $1110 \pm 30 \text{ m. pr. dab.}$ Vidurinėje krūsnies dalyje, po krūsnies akmenimis, nuo gelsvo priemolio paimtas angliukas datuotas $1655 \pm 30 \text{ m. pr. dab.}$ (Nemickienė *ir kt.*, 2014, p. 436) (žr. 2 lentelę). Tarp krūsnies akmenų rastas ir vienas nedidelis rausvas akmuo nugludintomis plokštumomis. Gali būti, kad jis buvo naudotas darbo įrankiams galasti.

Dar vienas didesnis, $0,50 \times 0,40 \times 0,13 \text{ m}$ dyžio (matomas dydis), akmuo nugludinta vakarine $0,20 \times$

$0,12 \times 0,04 \text{ m}$ dydžio dalimi buvo surastas žvalgant aptvaro aplinką netoli Vaineikupio ir Akmenos santakos esančiame iškyšulyje, apie 20 m į vakarus nuo akmenų aptvaro, kalvos šiauriniame pakraštyje ($x - 332828$, $y - 6210724$) (Nemickienė, 2014, p. 11).

Nors akmenų aptvaro aplinka ir vidinė dalis tyrinėjama jau ne vieną sezoną, kol kas lieka neaišku, koks ryšys tarp aptvaro ir jame esančios 21 akmenų krūsnies. Tikėtina, kad aptvaras suformuotas dar prieš sukraunant krūsnį. Jeigu aptvaras buvo skirtas suvaryti gyvuliams ar religiniams ritualams atlikti, tai jame buvusios krūsnys tam būtų trukdžiusios. Greičiausiai jos sukrautos, kai aptvaras buvo jau nebenaudojamas. Deja, kol kas iš aptvaro neturime nė vienos ^{14}C datos, todėl ateityje planuojama tęsti šio objekto tyrimus siekiant išsiaiškinti jo chronologiją ir paskirtį.

3.1. Akmenys su dubenėliais

Studijuojant archeologinę literatūrą apie senuosius laukus ir vykdant žvalgymus šiaurės vakarų Lietuvoje pastebėta, kad senuosiuose laukuose ar šalia jų aptinkama akmenų su dubenimis. Šie objektai žinomi 15 vietovių (Kompleksinio, 2004, p. 50). Apie vieną

15 pav. 2013 m. tyrinėtos krūsnies vaizdas nuvalius miškožemio sluoksnį. I. Merkytės nuotr.

Fig. 15. The view of cairn excavated in 2012, after the cleaning of subsoil. Photo: I. Merkytė

tokį akmenį, buvusį Kašučių senųjų laukų teritorijoje, žinota dar iš I. Jablonskio ataskaitos. Joje jis nurodo, kad akmenį aptiko 1967 m., o jau kitais metais jis buvo susprogdintas (Jablonskis, 1973–1974, p. 7). Akmuo su dubeniu yra buvęs apie 400 m į šiaurę nuo Darbėnų–Kūlpėnų kelio, apie 150 m į vakarus nuo Akmenos upės, jos dešiniajame krante (Kanarskas, 2004, p. 38). Jis buvo 2,36 m ilgio, 2,15 m pločio ir 1,05 m aukščio nuo žemės paviršiaus. Pietinis jo šonas, norint akmenį suapvalinti, buvo vertikaliai grubiai aptašytas. Rytinėje jo pusėje iškaltas šiaurės–pietų kryptimi pailgas, $0,72 \times 0,45 \times 0,18$ m dydžio ovalo formos dubuo (Kanarskas, 2004, p. 38).

Kašučių senųjų laukų teritorijoje Vilniaus universiteto vykdytų ekspedicijų metu buvo surasti ir keli akmenys su dubenėliais. Vieną jų 2012 m. archeologinės ekspedicijos metu surado Tartu universiteto profesorius V. Langas. Akmuo, ant kurio viršutinės plokštumos suskaičiuota 13 dubenėlių, fiksuotas apie 45 m į vakarus nuo pietvakarinio aptvaro krašto, senųjų laukų teritorijoje ($x - 332812,9$, $y - 6210623,3$).

Akmuo plokščiu, beveik lygiu paviršiumi, apie 2,65 m ilgio, apie 1,32 m pločio. Jo matomas aukštis – apie 0,50 m (Nemickienė *ir kt.*, 2013, p. 574). 2013 m. vykusios ekspedicijos metu surasti dar du nauji akmenys su dubenėliais. Vienas jų ($x - 332765,0$, $y - 6210622,2$) buvo apie 45 m į rytus nuo prieš tai aprašyto akmens, išorinėje aptvaro dalyje. Tai – apie $1,35 \times 1,25$ m dydžio rausvas stambiagrūdis akmuo. Jo matomas aukštis siekė tik apie 0,25 m. Viršutinėje plokštumos dalyje iškalta 15 apie 4,5–7,0 cm skersmens ir apie 1 cm gylio dubenėlių (Nemickienė, 2014, p. 10). Kitas akmuo su dubenėliais ($x - 332946,6$, $y - 6210784,1$) yra Kašučių senųjų laukų teritorijos šiauriniame pakraštyje, Vainekupio upelio kairiajame krante, apie 100 m į šiaurės rytus nuo šiaurinio aptvaro pakraščio, apie 50 m į pietus nuo brastos per Vainekupio upelį. Tai – stambiagrūdis pilkas $2,27 \times 1,55$ m dydžio plokščiu paviršiumi akmuo. Matoma jo dalis virš žemės paviršiaus yra iškilusi apie 0,55 m. Smeigimas geležiniu strypu parodė, kad požeminė dalis yra dar bent vieno metro (Nemickienė, 2014, p. 10).

16 pav. Akmuo su 169 dubenėliais. I. Merkytės nuotr.

Fig. 16. Cup-marked stone with 169 cup-marks. Photo: I. Merkytė

Pietrytinėje akmens dalyje, ant viršaus, buvo keletas akmenų, šalia akmens buvo nedidelė krūsnelė. Šiaurės rytinėje akmens dalyje yra netaisyklingo stačiakampio formos nuskilimas su trimis iškirtimais pakraštyje. Visas viršutinės akmens plokštumos paviršius nusėtas duobutėmis – dubenėliais, išskyrus šiaurinę, natūraliai nuskilusią jo dalį. Pavienių duobučių būta ir akmens šonuose. Iš viso suregistruotos 169 dirbtinai padarytos duobutės – dubenėliai, kurių skersmuo – 4–5,5 cm (16 pav.). Kai kurios jų jungėsi tarpusavyje. Didesni dubenėliai koncentravosi vidurinėje ir rytinėje akmens dalyse (Nemickienė, 2014, p. 10–11). Šis akmuo yra turbūt daugiausia dirbtinių dubenėlių turintis akmuo Lietuvoje.

Estijoje ant vieno akmens fiksuoti 405 dubenėliai, tačiau vidutiniškai šioje šalyje, taip pat Skandinavijoje, Vokietijoje tokie akmenys turi šie tiek daugiau kaip 10 dubenėlių (Tvauri, 1999, p. 123). Kašučių senųjų laukų teritorijoje atrasti du akmenys irgi turėjo

daugiau kaip 10 dubenėlių. Kol kas dubenėlių iškalimo priežastys nenustatytos. Kai kurie mokslininkai mano, kad tai siejama su praktiniais tikslais, tačiau dauguma laikosi nuomonės, kad akmenys su dubenėliais susiję su derlingumo ritualais, konkrečiai – su sėja (Tvauri, 1999, p. 160). Kašučių atvejis ir kitų šalių pavyzdžiai leidžia teigti, kad šie objektai yra vienaip ar kitaip susiję su ankstyvąja žemdirbyste. Paprastai jie datuojami I tūkst. pr. Kr. (Tvauri, 1999, p. 156).

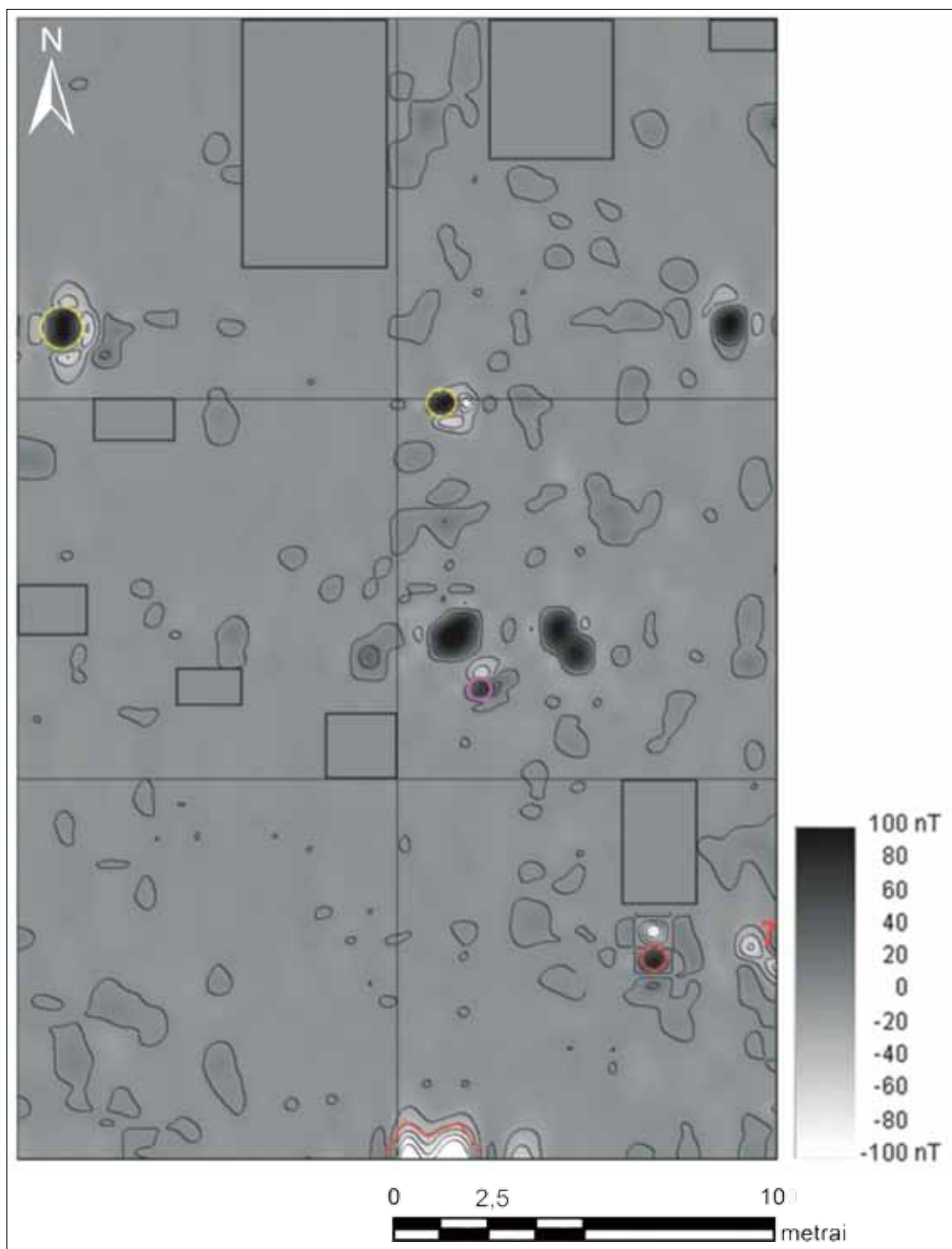
3.2. Tarpdalykiniai tyrimai

Tyrinėjant senuosius laukus naudojami ne tik archeologiniai, bet ir palinologiniai, geocheminiai, geomorfologiniai bei kiti reikalingi tyrimai. Kašučių senųjų laukų tyrimuose taip pat buvo pasitelkti kitų mokslo sričių metodai.

Be archeologinių lauko tyrinėjimų, 2002–2004 m., vykdant projektą „Ankstyvosios žemdirbystės laukų sistemos vakarų Lietuvoje“ (vadovas doc. dr. A. Merkevičius), Geologijos ir geografijos instituto mokslininkės dr. Dalia Kisieliene ir dr. Miglė Stančikaitė atliko Kašučių ežero žiedadulkių nuosėdų tyrimus. Tirtuose subatlančio laikotarpio pjūviuose nustatyta žolinių augalų žiedadulkių (iki 39 proc.). Labai svarbus subatlančio skiriamasis bruožas – žiedadulkių diagramose yra javų žiedadulkių. Gręžiniuose rasta rugių (*Secale*), miežių (*Hordeum*) žiedadulkių. Tarp žolinių augalų vyrauja su žmogaus gyvenamąja aplinka susijusių rūšių augalai: balandiniai (*Chenopodeaceae*), gvazdikiniai (*Caryophyllaceae*), rūgtiniai (*Polygonaceae*), rūgštynės (*Rumex*), kiečiai (*Artemisia*) (Kompleksinio, 2004, p. 26–27).

Be palinologinių tyrimų, 2011 ir 2012 m. tirtų krūsnų aplinkoje paimti grunto ėminiai geocheminiams tyrimams. Išanalizavus mėginius aptiktos nemažos biofilinių elementų P, S, Br, Mn ir Zn sankaupos abiejų krūsnų aplinkoje neabejotinai rodo buvus intensyvią žemdirbystę (Taraškevičius *ir kt.*, 2013, p. 290). Tačiau geocheminių tyrimų rezultatai šiame straipsnyje plačiau nebus analizuojami, nes 2015 m. rudenį papildomai buvo paimti grunto ėminiai, atlikta jų analizė, o rezultatai bus paskelbti kitame straipsnyje.

2013 m. Kašučių senųjų laukų archeologinių tyrimų metu Saxo instituto (Danija) archeologė, mokslo

17 pav. F1 ploto magnetograma ir siūloma interpretacija. Juodi stačiakampiai žymi netirtas vietas. Geltoni apskritimai – mišraus turinio duobės, raudonas apskritimas – geležies kuriama anomalija, violetinis apskritimas – galbūt su geležimi susijusi anomalija, raudonas klaustukas – galbūt žmogaus veiklos sukurtos anomalijos kraštas, raudona linija – anomalijos „šešėlis“, atsiradęs dėl geležinio strypo, įkalto į perkaso kampą. Kitų teigiamų anomalijų (juodos ir tamsiai pilkos dėmės) kilmė yra sietina su akmenimis. Vieno langelio dydis yra 10×10 m. Sudarė I. Merkytė

Fig. 17. The magnetogram of the plot No. 1 and its interpretation. The black rectangular dots indicates non-investigated places. The yellow circles is a mixed pits; the red circle – the iron anomalies; the red query – is the edge of anomaly of the supposed human activity; the red line – is the shadow of anomaly from the iron stick which was in the corner of trench. The other positive anomalies (black and dark grey marks) suppose associated with stones. One window size is 10×10 m. Composed by I. Merkytė

darbuotoja dr. I. Merkytė atliko geofizikinius tyrimus. Šiems tyrimams buvo pasirinktos trys vietos, iš jų dvi spėjamų gyvenviečių, o viena – senųjų laukų teritorijoje (11 pav., F 1), prie šiaurės vakarinės aptvaro dalies. Šio ploto centro koordinatės LKS 1994 koordinatinių sistemoje: x – 332824,0, y – 6210745,2; x – 332844,0, y – 6210743,6; x – 332821,7, y – 6210713,4, jo dydis – 20 × 30. Prieš tyrimus žvalgytame plote pastebėta 17 įvairaus dydžio duobių. Šių tyrimų uždavinys buvo išsiaiškinti, ar yra kokių nors senesnių antropogeninės veiklos požymių – ūkinių duobių ar ugniaviečių. Tyrimais nustatytos trys ryškios anomalijos, kurių kilmė nėra geologinė. Viena jų būdinga geležies turinčių objektų kuriamoms anomalijoms, kitas dvi anomalijas dr. I. Merkytė sieja su mišraus turinio ūkinėmis duobėmis (Nemickienė, 2014, p. 14) (17 pav.). Tačiau tik archeologiniais tyrimais galima išsiaiškinti fiksuotų anomalijų kilmę.

APIBENDRINIMAS

Kašučių miško centrinėje dalyje atlikti matavimai rodo, kad senųjų laukų teritorijoje dominuoja krūsnys. Ištirtų krūsnų skersmuo siekė nuo 3 iki 5 m, aukštis – nuo 0,35 iki 0,7 m. Jos daugiausia sukrautos prie stambių, nejudintų lauko riedulių, tarp kurių buvo primesta smulkesnių įvairaus dydžio akmenų. Tokio tipo laukai, kuriuose dominuoja krūsnys, vadinami krūsnų laukais. Archeologų nuomone, krūsnų laukai yra patys ankstyviausi dirbami laukai Lietuvoje ir kituose Europos regionuose. Surinkus akmenis ir sukrovus juos į krūsnis, žemės plotas buvo paruošiamas tolesniam dirbimui. Toks laukų valymo būdas, t. y. akmenų rinkimas iš dirbamos žemės ir dėjimas jų į krūvas, yra pats paprasčiausias lauko paruošimas kultivuoti. Tokia tradicija, turimais duomenimis, prasidėjo vėlyvajame žalvario amžiuje, bet toks laukų

valymo būdas buvo naudojamas ir vėliau, taip pat neretai ir šiais laikais. Remdamiesi radioanglies tyrimų rezultatais ir aptiktais akmenimis su dubenėliais Kašučių senųjų laukų teritorijoje, galime kelti hipotezę, kad akmenų krūsnys, esančios aptvare, yra ankstyviausias. Jos datuojamos vėlyvuoju žalvario–senuoju geležies amžiais. Kitos, už aptvaro esančios tirtos krūsnys datuotos vėlesniu, vidurinio geležies amžiaus laikotarpiu. Plati chronologija, didelė akmenų krūsnų ir pylimų paplitimo teritorija, skirtingos senųjų laukų struktūros, geocheminių tyrimų rezultatai neabejotinai rodo ilgalaikį šių laukų naudojimą. Vienu metu buvo dirbamas tik tam tikras žemės plotas, kuris po intensyvaus naudojimo būdavo paliekamas pūdymuoti, o šalia įrengiamas naujas. Visa šiandien matoma ir planuose pažymėta teritorija yra ilgalaikės, daugiau nei 1000 metų trukusios kultivacijos rezultatas.

PADĖKA

Nuoširdžiai dėkoju Vilniaus universiteto Archeologijos katedros doc. dr. A. Merkevičiui ir Kretingos muziejaus direktorės pavaduotojui Istorijos skyriaus vedėjui J. Kanarskui už visokeriopą pagalbą tyrinėjant senuosius laukus. Labai dėkoju Tartu universiteto prof. dr. V. Langui, suteikusiam vertingų konsultacijų dėl šių objektų tyrimų metodikos ir nepagailėjusiam savo brangaus laiko ir kelis tyrimų sezonus dalyvavusiam ne tik tyrinėjant Kašučių senuosius laukus, bet ir žvalgant bei tyrinėjant kitus šio tipo objektus šiaurės vakarų Lietuvoje. Tariu nuoširdų ačiū dr. I. Merkytei ir visiems studentams, dalyvavusiems Kašučių senųjų laukų tyrimuose. Taip pat – archeologui Ignui Vaicekauskui, padėjusiam parengti kai kurias šio straipsnio iliustracijas, ir Istorijos fakulteto vadovybei, skyrusiai paramą geocheminiams tyrimams atlikti.

ŠALTINIAI

Baleniūnas P. 1938 ir 1939. *Archeologinių kasinėjimų apyskaitos 1938 ir 1939 m.* Vytauto Didžiojo karo muziejus, b. 461.

Baleniūnas P. 1940–1944. *Archeologinių kasinėjimų komandiruočių pranešimai ir apyskaitos.* Vytauto Didžiojo karo muziejus, b. 462.

Jablonskis I. *Dubenuoti akmenys Kretingos ir Skuodo rajonuose.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 274.

Jablonskis I. 1981. *Akmenų krūsnys ir aptvarai Kretingos ir Skuodo rajonuose.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 810.

Kanarskas J. 2004. *Ankstyvosios žemdirbystės sistemos Vakarų Lietuvoje*. Ataskaita pagal Vilniaus universiteto ir Kretingos muziejaus mokslinio tyrimo darbo vykdymo sutartį Nr. K-072. A. Merkevičiaus asmeninis archyvas.

Kompleksinio mokslinio tyrimo darbo baigiamoji ataskaita. 2004. *Ankstyvosios žemdirbystės laukų sistemos Vakarų Lietuvoje*. A. Merkevičiaus asmeninis archyvas.

Nemickienė R. 2013. *Kašučių senovės žemdirbystės vietos (unikalus kodas 12304) (Darbėnų sen., Kretingos r. sav.) archeologiniai tyrimai 2012 m.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 6253.

Nemickienė R. 2014. *Kašučių senovės žemdirbystės vietos (unikalus kodas 12304) (Darbėnų sen., Kretingos r. sav.) archeologiniai tyrimai 2013 m.* Lietuvos istorijos instituto rankraštynas, f. 1, b. 6721.

LITERATŪRA

Kanarskas J. 2002. Kašučių aptvarų ir krūsnų žvalgomieji tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2001 metais*, p. 20–22.

Merkevičius A., Nemickienė R. 2004. Senųjų žemdirbystės laukų tyrinėjimai šiaurės vakarų Lietuvoje. *Archaeologia Litwana*, t. 4, p. 186–198.

Merkevičius A., Nemickienė R. 2011. Senieji laukai Šiaurės vakarų Lietuvoje. Vilnius.

Nemickienė R., Merkevičius A., Kanarskas J. 2007. Kašučių senųjų laukų tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 metais*, p. 430–432.

Nemickienė R., Merkevičius A., Kanarskas J. 2012. Kašučių senųjų laukų tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2011 metais*, p. 567–569.

Nemickienė R., Merkevičius A., Kanarskas J., Lang V. 2013. Kašučių senųjų laukų tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2012 metais*, p. 572–575.

Nemickienė R., Merkevičius A., Merkytė I., Kanarskas J. 2014. Kašučių senųjų laukų tyrimai. *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2013 metais*, p. 434–437.

Taraškevičius R., Bliujienė A., Karmaza B., Merkevičius A., Nemickienė R., Rackevičius G., Sarcevičius S., Stakėnienė R., Strazdas D., Širvydaitė S., Vaitkevičius G., Zinkutė R. 2013. *Geocheminiai tyrimų metodai archeologijoje – taikymo galimybės*. A. Merkevičius (sud.) Metodai Lietuvos archeologijoje. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 249–304.

Tvauri A. 1999. Cup-Marked Stones in Estonia. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 11, p. 113–169.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF KAŠUČIAI FOSSIL FIELDS

Rėda Nemickienė

Summary

In the north-western part of Lithuania there are 23 known sites with preserved stone cairns and baulks – the remains of the fossil fields. First archaeological survey of these sites were organised before the Second World War, during which cairns and baulks were found. The research was initiated by Kretinga's ethnographer, engineer Ignas Jablonskis and performed by Pranas Baleniūnas, conservator of Vytautas the Great Culture museum in Kaunas. Later, I. Jablonskis carried out research of stone cairns and baulks independently.

The analysed Kašučiai fossil fields were established in a low elevation, on the left bank of Akmena river, close to the Akmena confluence with Vaineikupis stream, and preserved in the nowadays forest. I. Jablonskis discovered Kašučiai stone cairns, baulks and enclosers in 1980 and mapped some of them in 1981. One of the enclosures, which he called the enclosure No. 2, was, according to him, 110 × 40 m in size; its ends were resting on the slope of Vaineikupis stream. Inside the enclosure I. Jablonskis recorded 11 different size clearance cairns, and numerous cairns on the outer side of

the stone enclosure. In 1981, I. Jablonskis investigated one of the cairns inside the enclosure. Research have shown that the cairn was built over the yellow loam, its height from the ground level reached up to 0.35 m. No artefacts, charcoal, or pottery shards were discovered inside the cairn, therefore, it has been concluded that these structures are most certainly not barrows.

In 1999, Vilnius University Archaeology Department's lecturer Algimantas Merkevičius organised an educational trip to inspect some of Kretinga district's archaeological sites. Kašučiai fossil fields were included in the inspection. Next year, in autumn 2000, fossil fields were examined one more time along with the professor of the Tartu University Valter Lang. He confirmed that stone structures are clearance cairns and baulks that are the structures of early agriculture. In 2001, Vilnius and Tartu Universities and Kretinga museum's archaeologists conducted investigations of the fossil fields. A part of territory was mapped, and 11 baulks and 89 clearance cairns were found. The baulks were meas-

ured about 10–90 m long, 2–7 m wide and 0.15 to 0.40 m in height. Cairns' diameter was 2–5 m, height – about 0.2–0.5 m. In 2001, 2006, 2011–2013, archaeologists from Vilnius University carried out an excavation in the territory of the site. In 2001, a cross section of a baulk was excavated. In the upper part of the baulk, four silver coins (Dutch thalers) were found. In 2006, a clearance cairn was excavated, which was located about 13 meters to the northwest from the baulk excavated in 2001. The diameter of cairn was 3.4 m and height was from 0.50 to 0.72 m, the stones were piled in two to four layers. On its outer side, large stones ranging in size from 1,05 × 0,42 × 0,40 m, 0,70 × 0,44 × 0,40 m, to 0,58 × 0,34 × 0,20 m were put, forming a sort of barrier, preventing the crumbling of smaller stones. Among the large ones, there were also smaller and medium-sized stones – about 0,25 × 0,16 × 0,10 m and 0,27 × 0,17 × 0,15 m in size. The cairn started to be built on the yellow loam. The charcoal found beneath the cairn dated back to 250–640 AD. In 2011, the excavation of Kašučiai's fossil field was extended. A cairn located about 200 meters to the east-north-east from the excavated structures in 2001 and 2006 and about 5 meters to the west from the oval enclosure was chosen for excavation. It was 5,65 × 5,1 m in size and was mainly built by piling mid-sized and larger stones (about 55 × 35 × 30 cm, 52 × 32 × 30 cm, 50 × 27 × 17 cm, and 50 × 33 × 16 cm). The large stones were layed in the background, the majority of them were concentrated on the edges, and inside there were smaller (about 23 × 11 × 12 cm, 17 × 17 × 13 cm etc.) and some larger stones. In the completely excavated part of the cairn, about 1,200 different-sized stones were found, piled in two to five layers that were up to 64 cm in height. The charcoal found beneath the cairn dated back to 620–780 AD. In 2012, two objects – a stone enclosure and the cairn inside – were explored. Some information related to the stone enclosure was clarified prior to the research. In 1980, I. Jablonskis recorded 11 cairn inside enclosures, but in 2012, 19 cairns were counted by archaeologists from Vilnius University. The size of the encloser slightly changed from 110 × 40 m to 120 × 40 m. During the excavations, a trench of the size of 24 m² across the enclosure was investigated. It revealed that rampart was piled from medium (25 × 15 × 8 cm, 22 × 16 × 7 cm, 11 × 8 × 8 cm) and larger (47 × 30 × 20 cm, 37 × 37 × 21 cm, 26 × 34 × 16 cm) stones. On the outskirts of the baulk, there were larger 100 × 68 × 35 cm, 34 × 26 × 16 cm, 51 × 50 × 20 cm size stones placed closely next to each other. The rampart was about 4.5 m wide and its height varied from 38 cm to 51 cm in the investigated part. The inner side of it was significantly (50–63 cm) higher than the outside one. The stones of the enclosure's rampart were stacked on a yellow loam. Inside the enclosure, a grinding stone was found. Based on analogies from other countries, the enclosure could have been used for

the protection of animals or for religious rituals. The cairn inside the enclosure is dated by 14C method to 809–486 BC. In 2013, another cairn, located 2 meters southwest from the one excavated in 2012, was explored. It was dated by AMS method to 1655 ± 30 BP.

Three cup marked stones were found during the survey of Kašučiai fossil field area. One of them was found about 45 meters west of the south-western edge of the enclosure. This stone is about 2,65 × 1,32 m in size, its visible height – about 0.50 m. On its upper surface, 13 cup marks were calculated. Another cup-marked stone was discovered in the southwest part of the enclosure. This is a reddish stone, about 1,35 × 1,25 m in size. Its visible height – 0.25 m. In the upper plane part there were 15 cup marks found ranging from 4.5 to 7 cm in diameter and all of them being about 1 cm deep. The third stone was discovered on the outskirts of the fossil field area, about 100 m northeast of the northern edge of the enclosure, about 50 meters south from Vaineikupis' stream. It is a large coarse grey stone, it has a big, flat surface, the size of 2,27 × 1,55 m. The exposed part of the stone is at about 0.55 m in height. The entire upper surface of the stone was full of cup marks except for the northern part, which chipped naturally. In addition, there were some individual cup marks on the sides of the stone. The total recorded number of artificially made cup marks, whose diameters vary from 4–5.5 cm, is 169. Some of them were connected with each other. Larger cup marks were concentrated in the central and eastern parts of the stone.

The two mentioned stones had a little more than 10 cup marks. For this type of objects, such number of cup marks was average and typical of Scandinavia, Germany, and Estonia. In these countries, many stone cup marks are being found in the fossil field areas. Archaeologists have given a variety of interpretations to explain the function of these objects. However, the majority of them believe that the stones with cup marks are associated with soil fertility rituals. Typically, these objects date back to the first millenium BC. Kašučiai case possibly confirms the hypothesis that stones with cup marks are related to the agricultural rituals.

In addition to the archaeological investigations carried out, there were also pollen analysis and geochemical soil investigations done, which also shows the anthropogenic impact on the studied area.

Thus, based on the obtained results, we can hypothesise that the stone cairns located inside the encloser are the earliest ones. They date back to the late Bronze – Roman Iron Age. Clearance cairns found in the rest of the territory belong to the later, Migration Period, but may be of the earlier cultivation period. The wide chronological range and the large prevalence of stone cairns across the territory certainly suggest long-term use of Kašučiai fossil fields.

Translated by Miglė Levinskaitė

Įteikta 2015 m. spalio mėn.